

NEZAMESTNANOSŤ OBYVATEĽSTVA POČAS PANDÉMIE COVID-19 NA SLOVENSKU V ROKU 2020

Anton Michálek

Geografický ústav Slovenskej akadémie vied, e-mail: Anton.Michalek@savba.sk

Abstract: The scale of the current health crisis caused by the COVID-19 pandemic is significantly reflected in the worsening economic situation and rising unemployment in all countries. Unfavourable development and changes in the labour market have a significant impact on people's lives. They mean a decline in the standard of living and quality of life in a large part of the population. The current health crisis confirms that maintenance work is a priority and an important strategy of human behaviour in times of pandemic. The high relevance of the researched topic is pointed out by the results of surveys concerning the concerns of the population regarding the effects of the pandemic on their personal lives. In addition to the fear of the disease itself or the loss of life due to virus infection, there is a growing fear of the population related to the existence conditioned and dependent on their economic activity. Fear of job loss and subsequent livelihoods have been observed not only in poorer but also richer countries. Especially in vulnerable groups of the population, the fear of losing a job has often outweighed the fear of the disease itself. The aim of the paper is to evaluate the development of unemployment and the labour market during the first year of the pandemic (2020) in Slovakia in a broader international context. Based on the analysis of the development of relevant indicators and labour market indicators, we will try to capture changes in unemployment, revenues and incomes (wages) and identify the sectors and economic activities most affected by the measures taken to prevent the spread of the virus. A part of the research focuses on identifying the vulnerable groups most affected by job loss in terms of profession, demographic indicators and space. In the analyses, we rely mainly on data sources from the Statistical Office of the Slovak Republic and the Central Office of Labour, Social Affairs and Family, based on data monitored on a monthly basis. We use the method of descriptive econometric analysis based mainly on the comparison of selected indicators. Based on their comparison and evaluation, we found that the measures taken against the spread of the virus particularly affected some sectors and categories of employees who formed a group of "work victims" of the pandemic (unemployed due to the pandemic). The results also showed that the "first pandemic year" had a relatively significant, negative impact on the development of unemployment and some other important parameters of the labour market in Slovakia.

Keywords: COVID-19 pandemic, unemployment, labour market, vulnerable groups, growth index, districts, measures against the pandemic

1. ÚVOD

Vzhľadom na ničivý vplyv koronavírusu (COVID-19) na svetové ekonomiky sú otázky práce a zamestnanosti v popredí záujmu politikov i zamestnávateľov, pretože nesprávne alebo neskoré opatrenia, môžu spôsobiť kolaps globálneho, národných a regionálnych trhov práce. Súčasná epidemiologická kríza a jej vplyv sa od predchádzajúcich kríz a recesií výrazne líši. Dopady opakujúcich sa blokád a opatrení prijatých na zmiernenie pandémie výrazne prekonávajú vplyvy počiatočných reštrikcií zavedených krátko po vypuknutí choroby. Obmedzenia činnosti prevádzok/ekonomických subjektov mali predovšetkým odvetvové dopady na relatívne menej podstatné služby a výrobu. Barrot et al. (2020) ukazujú, že pokles zamestnanosti spôsobený opatreniami na dištancovanie vo Francúzsku bol najvyšší v hoteloch a reštauráciách, poľnohospodárstve, službách, stravovaní, veľkoobchode, maloobchode a stavebníctve. Mnohé prijaté opatrenia významne zasiahli do globálnej i regionálnych ekonomík, postihli celé hospodárstvo a takmer všetky odvetvia. Spôsobili stratu pracovných miest a viedli k výraznému znižovaniu odpracovaných hodín. To sa následne odzrkadlilo na poklese tržieb, ziskov, príjmov z pracovnej aktivity, zvýšenej odkázanosti od dávok v nezamestnanosti, alebo iných sociálnych dávok. V dôsledku prijatých opatrení sa na trhu práce vytvorili zraniteľné skupiny obyvateľstva zvlášť zasiahnuté „kovidovou“ nezamestnanosťou. Podľa Pouliakasa a Branka (2020) ide o segmenty pracovnej sily, ktoré sú najviac ovplyvnené dištančnými opatreniami. Sú to najmä ženy, cudzinci, osoby s neštandardnými zmluvami, zamestnanci, dočasní pracovníci, ale i osoby pracujúce na dobu určitú, s nízkym vzdelaním a kvalifikáciou a nízkymi mzdami. Cieľom príspevku je zhodnotiť vývoj a zmeny v nezamestnanosti na Slovensku počas prvého roku pandémie (2020). Aj keď skúmaný časový horizont (marec – december 2020) predstavuje relatívne krátke obdobie, v rámci ktorého sa dopad opatrení neprejavil v plnej šírke, negatívne dopady „kovidového obdobia“ na nezamestnanosť sú zrejmé a identifikovateľné.

Na základe analýzy vývoja relevantných indikátorov a ukazovateľov sa pokúsime identifikovať vývoj a zmeny v nezamestnanosti, príjmov z pracovnej činnosti (miezd) a tržieb. Všetky ukazovatele sledované na mesačnej báze nám indikujú nielen rýchlosť a vplyv prijatých opatrení proti šíreniu pandémie, ale aj intenzitu ich vplyvu na sledované fenomény. Význam analýz zameraných na sledovanie mesačného vývoja nezamestnanosti spočíva tiež v určení trendov vývoja. Tieto môžu byť dlhodobejšieho charakteru, alebo len rýchlej a krátkodobej reakcie na rôzne opatrenia (Fana et al., 2020a). Samozrejme, že rozsah a prísnosť opatrení sa líši od krajiny ku krajine a preto i dopady na nezamestnanosť a rôzne ďalšie aspekty trhu práce sú značne diferencované. Vybrané ukazovatele sú štrukturalizované podľa odvetví a špeciálnych zoskupení, čo umožňuje identifikovať odvetvia a ekonomické činnosti najviac postihnuté prijatými opatreniami. Na základe toho sme schopní určiť v ktorých sektoroch/odvetviach pandémie spôsobila v sledovanom čase najväčšie problémy a naopak v ktorých boli zaznamenané len malé straty, alebo dokonca pozitívne vývojové trendy skúmaných fenoménov (nezamestnanosti, tržieb a miezd). Analýzy diferencovanej úrovne nezamestnanosti z aspektu profesie, demografických

ukazovateľov a priestoru nám poskytli poznatky pre identifikáciu zraniteľných skupín najviac zasiahnutých stratou zamestnania (medzi profesiami, podľa dosiahnutého vzdelania, veku a medzi regiónmi).

2 SITUÁCIA NA GLOBÁLNOM TRHU PRÁCE V ROKU 2020

Rozsah súčasnej pandemickej krízy a jej následných hospodárskych a ekonomických dôsledkov a nezamestnanosti je zarážajúci. V USA, ktoré sa označujú ako epicentrum COVID-19 na svete, bola pandémia a jej dopady obzvlášť katastrofické nielen z aspektu počtu infikovaných a zomretých, ale aj z pohľadu straty práce, resp. rastu nezamestnanosti. Od polovice marca do konca mája 2020 bolo podaných 38 miliónov žiadostí o dávky v nezamestnanosti (Edwards a Wenger, 2020). Nebývalý kolaps trhu práce v USA ohromil štátne systémy poistenia v nezamestnanosti a spôsobil oneskorenie pri vybavovaní a vyplácaní dávok. Išlo o najväčšiu záťažovú skúšku systému poistenia v nezamestnanosti v USA od jeho vzniku. Aj nové ročné odhady ILO (Medzinárodná organizácia práce) potvrdzujú, že trhy práce po celom svete v minulom roku (2020) zažili historicky nevidaný prepád (výrazný nárast nezamestnanosti) obrovského rozsahu. Až 93 percent svetových pracovníkov bolo nejakým spôsobom ovplyvnených obmedzeniami, resp. opatreniami súvisiacimi s COVID-19 (ILO, 2021). V rámci krajín, geograficky (regionálne) cieleňé a sektorovo špecifické opatrenia postupne síce znížili toto číslo, ale ešte koncom roka 2020 pandémia stále negatívne ovplyvňovala situáciu 77 % pracovníkov. V rámci hlbšej analýzy toho, čo ILO označila za „najhoršiu globálnu krízu od druhej svetovej vojny“, sa ukazuje veľké zníženie zamestnanosti v celom svete, pričom pomerne presné odhady ILO pre Európu uvádzajú jej zníženie o 7,8 %; resp. 12 miliónov pracovníkov na plný úväzok. Tieto čísla ďaleko prevyšujú vplyv finančnej krízy v rokoch 2008 – 2009. V porovnaní so štvrtým štvrťrokom roku 2019 bolo v roku 2020 stratných 8,8 percenta globálneho pracovného času, čo zodpovedá 255 miliónom pracovných miest na plný úväzok (obr. 1). Straty pracovného času v roku 2020 boli približne štyrikrát väčšie ako v priebehu roku 2009, v čase globálnej finančnej krízy. Straty zamestnanosti sa v roku 2020 premietli predovšetkým do nárastu osôb mimo pracovnej aktivity, menej priamo do nezamestnanosti (ILO, 2021). Ekonomická nečinnosť sa zvýšila o 81 miliónov a predstavovala až 71 percent globálnych strát zamestnanosti. Celosvetová nezamestnanosť sa v r. 2020 zvýšila o 33 miliónov. Celková strata globálnej zamestnanosti (ekonomická neaktivita + rast nezamestnanosti) v roku 2020 predstavovala 114 miliónoch pracovných miest (v porovnaní s rokom 2019). To malo za následok zníženie miery účasti globálnej pracovnej sily o 2,2 percentuálneho bodu na 58,4 percenta (ILOSTAT, 2021a). V relatívnom vyjadrení straty zamestnanosti boli vyššie u žien (o 5,0 %) ako mužov, a u mladších (o 8,7 %) ako starších pracovníkov. Straty v zamestnanosti boli najvyššie v Amerike a najnižšie v Európe, kde zamestnanosť podporujú fungujúce systémy zachovania pracovných miest (tab. 1).

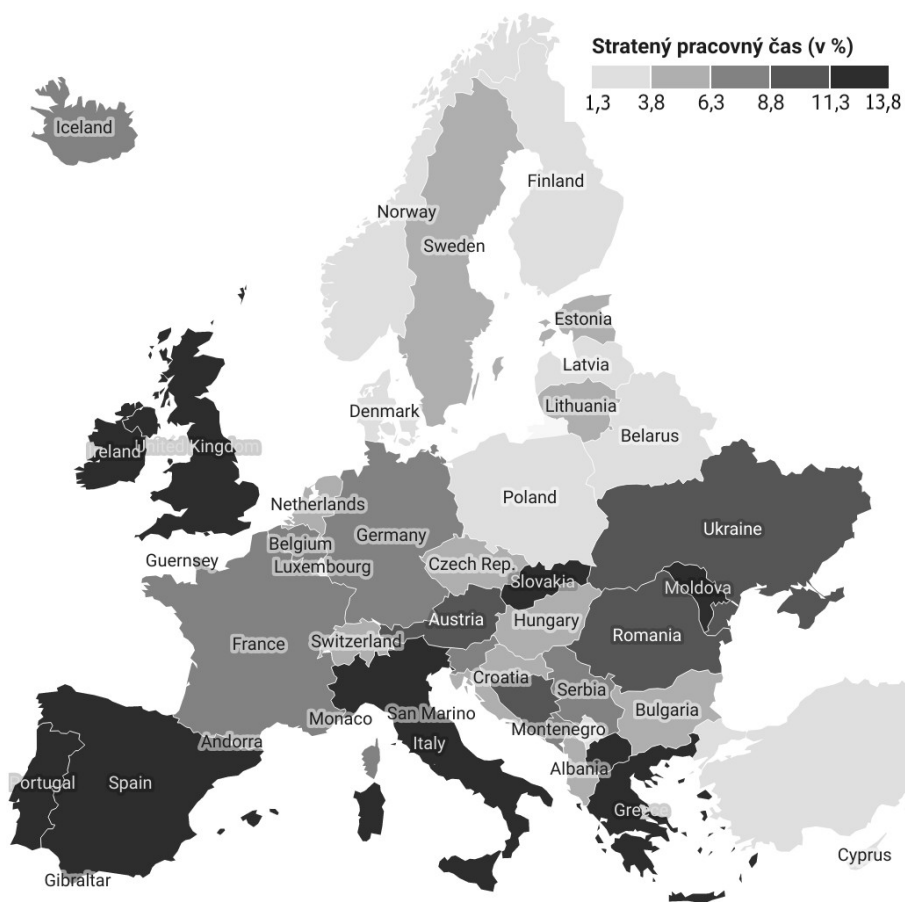
Obrázok 1 Odhad strateného pracovného času, zamestnanosti a pracovného príjmu v roku 2020. Zdroj: ILO (2021), spracoval autor, FTP = práca na plný úväzok (48 hodín za týždeň)

Tabuľka 1 Štvrťročné a ročné straty pracovného času vo vybraných regiónoch v roku 2020

Región	Strata pracovného času v % porovnanie k 4. kvartálu (Q4) 2019					Prepočítaný počet stratených pracovných miest (v miliónoch) na plný úväzok (48 hodín/týždeň)				
	Q1/2020	Q2/2020	Q3/2020	Q4/2020	2020	Q1/2020	Q2/2020	Q3/2020	Q4/2020	2020
Amerika	3.2	27.6	14.9	8.9	13.7	12	105	55	34	50
Latinská Amerika a Karibik	4.1	32.8	17.5	10.3	16.2	10	80	42	25	39
Karibik	2.9	24.7	11.5	7.7	11.7	0	4	2	1	2
Stredná Amerika	1.4	29.3	14.6	10.0	13.8	1	20	10	7	10
Južná Amerika	5.4	35.1	19.4	10.8	17.7	8	55	30	17	27
Severná Amerika	1.6	18.5	10.4	6.5	9.2	2	25	14	9	13
Európa	3.9	17.2	6.8	8.9	9.2	13	55	22	29	30
Severná, južná a západná	4.5	17.2	6.1	9.7	9.4	7	27	10	15	15
Severná Európa	4.2	16.3	9.5	10.1	10.0	2	6	4	4	4
Južná Európa	6.7	23.9	7.0	11.8	12.3	3	12	3	6	6
Západná Európa	3.1	12.9	3.5	8.0	6.9	2	9	2	5	5
Východná Európa	2.8	12.8	6.5	7.6	7.4	3	14	7	8	8

Zdroj: ILO (2021), spracoval autor

S nárastom nezamestnanosti priamo súvisia i straty príjmu z práce, pričom pokles globálneho príjmu z práce sa v roku 2020 odhaduje na 8,3 % (ILOSTAT, 2021b). To predstavuje 3,7 bilióna USD, alebo 4,4 percenta globálneho HDP, alebo príjem cca 114 miliónov zamestnancov na plný úväzok. Najväčšiu stratu príjmu zaznamenali pracujúci v Amerike (10,3 %), zatiaľ čo najmenšia strata bola zaznamenaná v Ázii a Tichomorí (6,6 %). Obrázok 2 zachytáva stratený pracovný čas v krajinách Európy v roku 2020, resp. identifikuje krajiny s nízkou úrovňou straty pracovného času (krajiny severnej Európy) a krajiny s 3 až 4 krát väčšími stratami, ktoré zväčša ležia v južnej časti kontinentu. Do tejto skupiny nanešťastie patrí aj Slovensko, ale aj Spojené Kráľovstvo, Írsko a Moldavsko.

Obrázok 2 Stratený pracovný čas v krajinách Európy v roku 2020 (v %). Zdroj: dáta ILO (2021), spracoval autor

Túto skutočnosť potvrdzujú i výsledky Fana et al. (2020b), ktoré ukazujú, že vplyv infekcie na zamestnanosť je medzi krajinami, ale aj v rámci krajín značne asymetrický. Najhoršie výsledky zaznamenali v krajinách najviac zasiahnutých samotnou pandémiou (Španielsko, Taliansko a Spojené kráľovstvo), ktoré sa súčasne špecializujú na odvetvia s najvyššou pravdepodobnosťou uzamknutia. Za rizikové sa tiež považujú krajiny/trhy práce, ktoré boli pred krízou zraniteľnejšie a vyznačovali sa vysokou nezamestnanosťou, nízkou kvalifikáciou zamestnancov a neistou prácou. K rovnakým výsledkom sa dopracovali i Doerr a Gambacorta (2020), ktorí konštatujú, že zamestnanosť v krajinách južnej Európy a Francúzska je vo všeobecnosti viac vystavená negatívnym účinkom pandémie ako v regiónoch severnej Európy. Vo väčšine krajín strednej a východnej Európy je vplyv pandémie na nezamestnanosť niekde medzi týmito dvomi regiónmi a viac diferencovaný podľa jednotlivých krajín.

3 DOSAH A VPLYV POLITÍK OBMEDZOVANIA A ZATVÁRANIA PRACOVÍSK NA NEZAMESTNANOSŤ

Z vyššie uvedených údajov je zrejmé, že opatrenia prijaté na zmiernenie pandémie významne postihujú všetky krajiny, ich ekonomiky a spôsobujú neobvykle rýchlu a masívnu stratu pracovných miest. Kým predchádzajúce recesie sa zvyčajne vyvíjali s postupným zvyšovaním ekonomickej núdze, súčasná „pandemická recesia“ prišla náhle, ešte rýchlejšie sa rozšírila a spôsobila exogénny šok globálnej ekonomike i národným ekonomikám. Preto sa aj trendy nezamestnanosti v súčasnej recesii líšia od jej vývoja počas predchádzajúcich recesií. Kým nezamestnanosť počas predchádzajúcich recesií rástla postupne v priebehu hospodárskeho poklesu, súčasná recesia vykázala jej bezprecedentné prudké zvýšenie v extrémne krátkom čase. Rovnako rýchlo prichádza zlepšenie a rast zamestnanosti, pretože pracovníci dočasne ekonomicky neaktívni sa mohli vrátiť do práce. Tento pozitívny vývoj súvisel s krátkodobým zlepšením kovidovej situácie. Jesenné výrazné zhoršenie epidemiologickej situácie sa opäť veľmi rýchlo premietlo do zhoršenej situácie na trhu práce, čo indikuje vysokú citlivosť a flexibilitu vývoja nezamestnanosti od prijatých opatrení, resp. ich prítomnosti. Nárasty nezamestnanosti v jednotlivých krajinách sa časovo zhodujú s rôznymi opatreniami a nariadeniami, najmä so zatvorením pracovísk. Na obr. 3 môžeme sledovať diferencované opatrenia súvisiace so zatvorením pracovísk v krajinách Európy počas pandémie ku koncu roka 2020. Vidíme, že kým napr. Bielorusko neprijalo žiadne opatrenia, Nemecko, Taliansko, Spojené Kráľovstvo, Rakúsko, ale aj Litva a Lotyšsko zatvorili (okrem kľúčových) všetky pracoviská (Hale et al., 2020; Our World in Data, 2021). Národné, ale i regionálne diferencované politiky týkajúce sa zatvárania pracovísk sú podmienené aktuálnym vývojom pandemickej situácie v jednotlivých krajinách. Rozsah opatrení jednotlivých krajín v súvislosti so zatváraním pracovísk tak determinuje úroveň i trendy vývoja nezamestnanosti.

4 VÝVOJ NEZAMESTNANOSTI NA SLOVENSKU V ROKU 2020

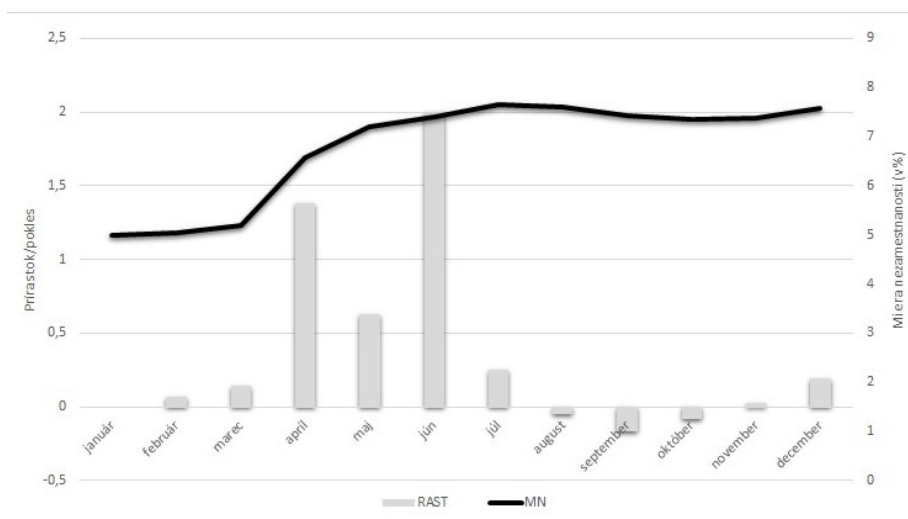
Z analýzy mesačného vývoja nezamestnanosti za predchádzajúci rok (2020) môžeme vidieť, že najvyššiu mieru nezamestnanosti zaznamenalo Slovensko v letných mesiacoch. V júli dosiahla miera nezamestnanosti 7,65 % (pre porovnanie v januári to bolo 4,98 %). Okrem nárastu nezamestnaných z dôvodu pandémie, pribudlo na trhu práce aj veľa absolventov stredných a vysokých škôl. Veľká časť z nich práve v dôsledku situácie s vírusom nenašla pracovné uplatnenie a zostala nezamestnaná. Ak sa pozrieme na prírastky nezamestnaných (obr. 4) vidíme, že najväčší medzimesačný nárast miery nezamestnanosti zaznamenalo Slovensko v júni, kedy sa miera nezamestnanosti oproti máju zvýšila o 1,37 percentuálneho bodu (ďalej p. b.). Druhý najväčší nárast nezamestnanosti zaznamenalo Slovensko v apríli, kedy miera nezamestnanosti oproti marcu vzrástla o 1,24 p. b.

Obrázok 3 Zatvorenie pracoviska v krajinách Európy počas pandémie COVID-19 k 31. 12. 2020. Zdroj: data Our World in Data (2021), spracoval autor

Detailnejšie k legende mapy: odporúčané zatvorenie pracovísk (alebo práca z domu); povinne zatvorené len niektoré pracoviská (povinné zatvorenie alebo práca z domu pre niektoré odvetvia alebo kategórie pracovníkov); povinne zatvorené všetky pracoviská okrem kľúčových (povinné zatvorenie alebo práca z domu pre všetky pracoviská (okrem základných napr. obchody s potravinami, lekári).

Po relatívne stabilnom „kovidovom“ období bez obmedzení v letných mesiacoch, miera nezamestnanosti v troch mesiacoch klesla, pričom medzimesačný rast v mesiacoch august až október vykázal záporné hodnoty, teda pokles (aj keď nízky) nezamestnanosti. Súviselo to s priaznivou epidemiologickou situáciou, stabilizáciou pracovných miest, sezónnou zamestnanosťou a „predčasne optimistickými“ zdravotnými a ekonomickými očakávaniami, ktoré sa bohužiaľ nenaplnili. Postupné zhoršovanie pandemickej situácie od októbra znova viedlo k nepriaznivému vývoju na trhu práce a k rastu miery nezamestnanosti.

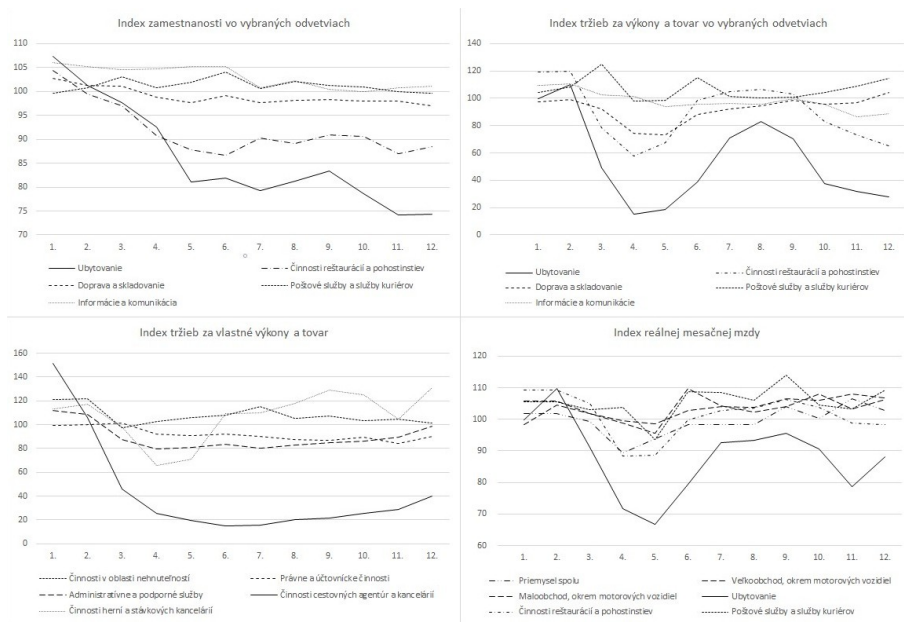

Obrázok 4 Vývoj miery nezamestnanosti (MN) a mesačných zmien (RAST) na Slovensku v roku 2020. Zdroj: UPSVAR (2021), spracoval autor

Ak sa pozrieme na pozíciu Slovenska podľa indikátora ILO - Strata pracovného času v dôsledku krízy COVID-19 v rámci krajín EÚ dosiahlo Slovensko v roku 2020 nepriaznivú, veľmi vysokú hodnotu a to 12,8 %. V iných krajinách boli straty pracovného času boli oveľa nižšie (v Dánsku 3,3; Poľsku 3,5; Česku 4,3; Maďarsku 5,2; Chorvátsku 5,2; Litve 6,0 a pod). Strata pracovného času v dôsledku krízy COVID-19 môže byť vyjadrená i počtom pracovných miest na plný úväzok. ILO takúto stratu pracovného času pre rok 2020 vyjadrilo počtom stratených hodín v porovnaní so základnou líniou (posledný predkrízový štvrťrok/4. štvrťrok 2019) vyjadrenou v ekvivalentných stratách zamestnanosti na plný úväzok (40 alebo 48 pracovných hodín za týždeň). Takto vyjadrená strata pracovného času dosahuje na Slovensku 318 tis. pracovných miest na plný úväzok (v Slovinsku 74 tis., Maďarsku 224 tis., Česku 225 tis., Rakúsku 418 tis., Poľsku 599 tis.).

5 ODVETVIA NAJVIAC POSTIHNUTÉ NEZAMESTNANOSŤOU

Údaje z prieskumu pracovných síl odhaľujú kontrast medzi veľkými stratami pracovných miest v ťažko postihnutých odvetviach (ako napr. ubytovacie a stravovacie služby, umenie a kultúra, činnosti reštaurácií a pohostinstiev, maloobchod a stavebníctvo) a pozitívnym rastom pracovných miest v niektorých kvalifikovaných sektorov služieb (napr. informácie a komunikácie, poštové služby a služby kuriérov, finančné a poisťovacie služby a činnosti). Z hľadiska najviac ohrozených sektorov sú na Slovensku obzvlášť zraniteľné ubytovacie a stravovacie služby a činnosti reštaurácií a pohostinstiev (obr. 5).

Obrázok 5 Mesačné zmeny indexov zamestnanosti, tržieb a reálnych miezd vo vybraných odvetviach. Zdroj: ŠÚ SR (2021), spracoval autor, Index = rovnaké obdobie predchádzajúceho roku = 100

Index zamestnanosti „ubytovania“ ešte v prvých dvoch mesiacoch roku 2020 vykazoval pozitívne hodnoty (v januári 107,4 a februári 101,3), v marci sa dostal do záporných hodnôt s postupným poklesom až na hodnotu 74,2 v novembri. O niečo lepšie sa darilo „činnostiam reštaurácií a pohostinstiev“, ktoré v rámci najviac postihnutých odvetví boli na druhom mieste. Aj keď krivka poklesu zamestnanosti nebola tak strmá ako pri ubytovaniach, index klesol z hodnoty 104,4 (január) na 87,0 (november). Na druhej strane niektoré odvetvia v dôsledku pandémie zaznamenali nárast zamestnanosti, ako napr. „informácie a komunikácie a poštové služby a služby kuriérov“. Obidve odvetvia len v jednom mesiaci vykázali nepatrný pokles zamestnanosti.

Samozrejme, že prijaté opatrenia sa neprejavili len na poklese zamestnanosti, ale postihnuté odvetvia zaznamenali aj výrazný prepád tržieb. Najväčší prepád tržieb znova zaznamenali ubytovania a činnosti reštaurácií a pohostinstiev (obr. 5). Index tržieb „ubytovania“ sa prepadol v apríli na nevídanú hodnotu len 15,3 a okrem februára vykazoval počas celého roka nepriaznivé, pomerne nízke hodnoty. Výrazný prepád tržieb zaznamenali i činnosti reštaurácií a pohostinstiev počas 7 mesiacov, ktoré však z veľkej časti boli suplované rastúcim indexom v prvých dvoch a v troch letných mesiacoch (júl až september). Nárast tržieb bol zaznamenaný len v odvetví „poštové služby a služby kuriérov“, kde minimálny pokles tržby bol zaznamenaný len v máji. Pokles tržieb sa prejavil aj v niektorých vybraných trhovách službách „za

vlastné výkony a tovar“. Najväčšie straty vykázali činnosti cestovných agentúr a kancelárií, kde okrem prvých dvoch mesiacoch roka tržby výrazne poklesli. Najnižšie tržby boli evidované v júni a júli (index tržieb dosiahol hodnoty 15,1 a 15,4), ale aj v ostatných mesiacoch sa pohybovali na nízkej úrovni zväčša v intervale 20 – 30. Značný prepád tržieb zaznamenali i „právne a účtovnícke činnosti a administratívne a podporné služby“. Naopak výrazne sa darilo činnostiam v oblasti nehnuteľností, ktoré zaznamenali (okrem marca) nárast tržieb.

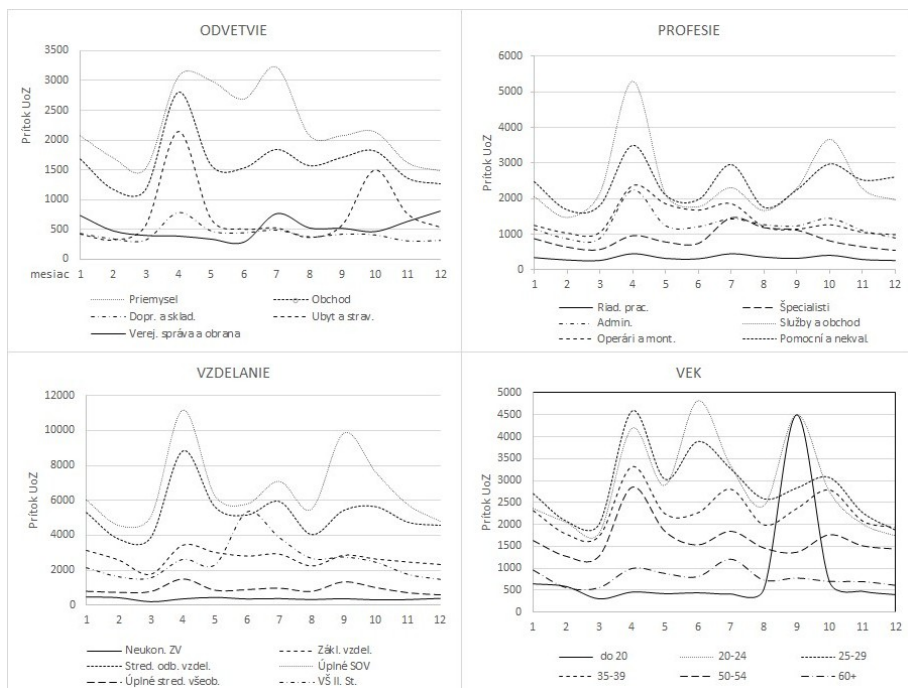
Opatrenia proti šíreniu vírusu, ktoré výrazne zvýšili nezamestnanosť a rovnako výrazne znížili tržby v odvetví „ubytovanie“ negatívne ovplyvnili i vývoj reálnej mesačnej mzdy. V máji jej úroveň vyjadrená indexom dosiahla hodnotu len 66,6 a okrem februára klesla vo všetkých ostatných mesiacoch. Kolísavý vývoj reálnych miezd bol zaznamenaný i u pracovníkov v reštauráciách a pohostinstvách, avšak ich vývoj nebol až taký dramatický. Na druhej strane si polepšili zamestnanci pracujúci v maloobchode a poštových službách a službách kuriérov, kde reálne mzdy viac či menej rástli počas celého roka.

6 ZRANITELNÉ SKUPINY NAVIAC ZASIAHNUTÉ NEZAMESTNANOSŤOU

Pandémia koronavírusovej choroby COVID-19 mala významný vplyv na nezamestnanosť v každom regióne, odvetví, profesii a hlavnej demografickej skupine na Slovensku. Avšak jej vplyv i dopad bol značne regionálne, odvetvovo, profesijne i demograficky značne diferencovaný. Pre identifikáciu zraniteľných/rizikových skupín najviac postihnutých nezamestnanosťou sme použili databázu UPSVaR (2021), konkrétne novo zaradených uchádzačov o zamestnanie (ďalej UoZ). Štruktúra novo zaradených (prítok v mesiaci) uchádzačov o zamestnanie podľa odvetvia posledného zamestnávateľa (zamestnanie bezprostredne pred zaradením do evidencie) indikuje, že v SR nezamestnanosťou najviac zasiahnutými odvetviami (SK NACE) boli priemyselná výroba, veľkoobchod, maloobchod, ubytovanie a stravovanie, z ktorých pribudlo najviac nových uchádzačov o zamestnanie (obr. 6).

Ak by sme vyjadrili nárast nových uchádzačov o zamestnanie v relatívnych hodnotách (k celkovému počtu zamestnaných v odvetviach) poradie uvedených troch odvetví by sa otočilo. Najväčší úbytok zamestnaných by bol v odvetví „ubytovanie a stravovanie“. Údaje z vývoja pracovných síl odhaľujú pomerne výrazné rozdiely v strate zamestnania medzi profesiami, podľa dosiahnuté vzdelania a veku. Štruktúra novo zaradených UoZ podľa profesie (SK ISCO-08) vykonávanej bezprostredne pred zaradením do evidencie ukazuje, že v prvých mesiacoch pandémie sa nezamestnanosť koncentrovala v skupine pomocných a nekvalifikovaných pracovníkov. Najzraniteľnejšími skupinami z aspektu vzdelania, boli skupiny obyvateľstva so stredným odborným vzdelaním. Najviac nových UoZ pribudlo v skupine osôb s úplným stredným odborným vzdelaním a stredným odborným vzdelaním. V okresoch s vysokou nezamestnanosťou značnú časť nových UoZ tvorili ľudia len so základným vzdelaním. Najrizikovejšími skupinami z aspektu veku boli obyvatelia

vo vekových skupinách 20 – 24 a 25 – 29 rokov z ktorých pribudlo najviac nových UoZ. Analýza vývoja zraniteľných skupín najviac postihnutých nezamestnanosťou ukazuje nielen na zmeny statusu ich ekonomickej aktivity, ale aj na rýchlosť návratu blízkeho k pôvodnému stavu, ktorá indikuje ich citlivosť a flexibilitu vzhľadom k prijatým opatreniam.

Obrázok 6 Štruktúra zaradených UoZ (prítok v mesiaci). Zdroj: UPSVAR (2021), spracoval autor

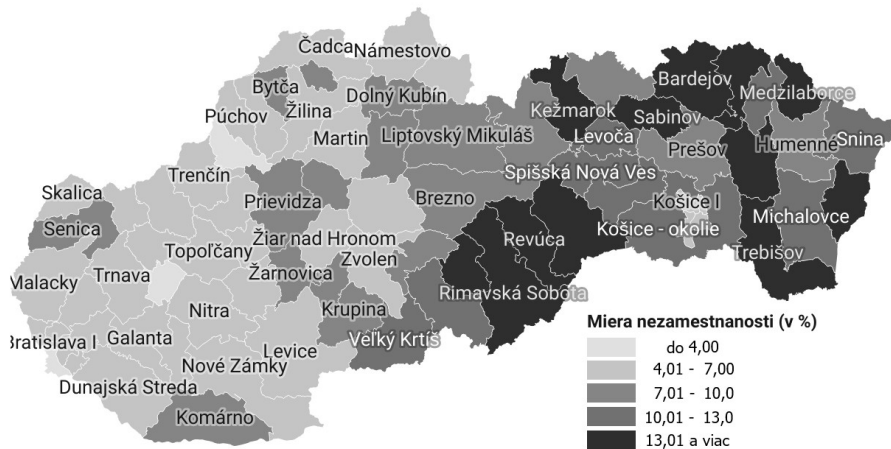
7 RIZIKOVÉ REGIÓN Y Z ASPEKTU RASTU NEZAMESTNANOSTI

Parametre nezamestnanosti neboli diferencované len odvetvovo, profesijne alebo podľa demografických štruktúr, ale boli značne diferencované i priestorovo. Niektoré okresy boli „kovidovou“ nezamestnanosťou veľmi výrazne zasiahnuté, iné zaznamenali len jej mierny nárast. Obrázok 7 zachytáva mieru evidovanej nezamestnanosti, v poslednom „predkovidovom“ mesiaci a v poslednom mesiaci sledovaného obdobia. Výrazné „stmavenie“ sivých odtieňov na mape zachytávajúcej stav ku koncu roka indikuje zvýšenie miery evidovanej nezamestnanosti. Kým vo februári sa hodnoty miery evidovanej nezamestnanosti nachádzali v intervale od 1,92 % (okres

Miera evidovanej nezamestnanosti k 29. 2. 2020

Miera evidovanej nezamestnanosti k 31. 12. 2020

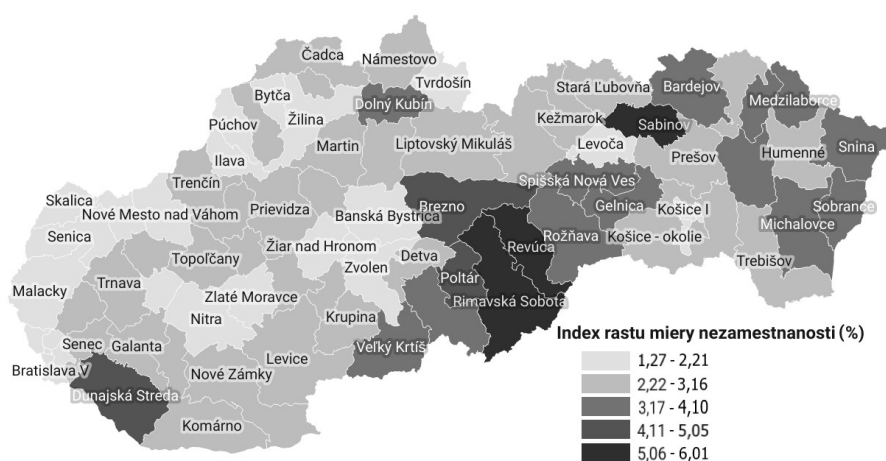

Obrázok 7 Miera evidovanej nezamestnanosti v okresoch Slovenska na začiatku (k 29. 2. 2020) a ku koncu sledovaného obdobia (k 31. 12. 2020). Zdroj: UPSVAR (2021), spracoval autor

Nitra) do 15,61 % (okres Rimavská Sobota), v decembri sa pohybovali v intervale od 3,68 % (okres Bratislava V) do 20,26 % (okres Rimavská Sobota). Vo februári až 37 okresov malo mieru evidovanej nezamestnanosti v najnižšom intervale (do 4 %), ku koncu roka to boli len 3 okresy. Na druhej strane o 10 stupňov počet okresov v ktorých miera evidovanej nezamestnanosti presiahla 13 % (ku koncu februára takúto vysokú mieru nezamestnanosti vykazovali len dva okresy Rimavská Sobota

a Kežmarok). Ku koncu roka na sedem vzrástol aj počet okresov v ktorých miera evidovanej nezamestnanosti presiahla 15 %, kým ku koncu februára takúto vysokú mieru nezamestnanosti vykazoval len okres Rimavská Sobota.

V sledovanom období všetky okresy zaznamenali rast nezamestnanosti, pričom až sedem okresov zaznamenalo rast miery nezamestnanosti viac ako 4 percentuálne body. Najvyšší nárast bol evidovaný v okrese Sabinov, kde miera nezamestnanosti vzrástla o 6,01 p. b. V okresoch Revúca a Rimavská Sobota sa zvýšila o viac ako 5 p. b. V štyroch okresoch Poltár, Brezno, Dunajská Streda a Veľký Krtíš presiahla nárast o 4 p. b. Vo všeobecnosti sa dá povedať, že nárast miery nezamestnanosti v sledovanom roku bol vyšší v zaostávajúcich a marginálnych okresoch južného a východného Slovenska (obr. 8). Výnimkou bol len okres Dunajská Streda.

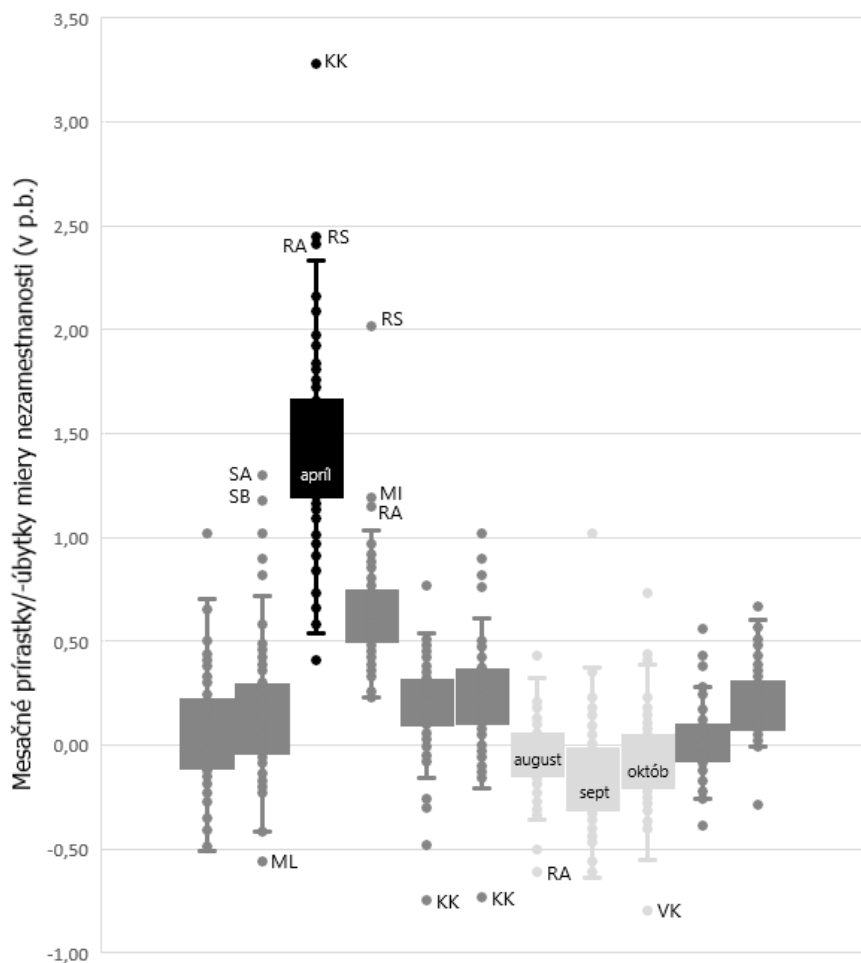
Obrázok 8 Index rastu miery nezamestnanosti v okresoch Slovenska v roku 2020.
Zdroj: UPSVAR (2021), spracoval autor

V dvoch mesiacoch roka (v apríli a máji) všetky okresy zaznamenali rast miery nezamestnanosti, v júni, júli a decembri to bola ešte prevažná väčšina z nich (obr. 9).

Najväčší nárast v jednom mesiaci zaznamenali „tradičné“ okresy s dlhodobo vysokou mierou nezamestnanosti a to Kežmarok, Rimavská Sobota, Revúca, Veľký Krtíš a Poltár (obr. 10).

Do tejto skupiny okresov s prírastkom miery nezamestnanosti o viac ako 2 percentuálne body sa zaradil i okres Topoľčany s hodnotou tesne nad touto hranicou (2,09 p. b.). Je teda zrejmé, že práve okresy, kde miera nezamestnanosti dlhodobo vykazuje najvyššie hodnoty najcitlivejšie zareagovali na pandémie. Zaujímavé je, že tieto okresy s najvyšším rastom nezamestnanosti sú súčasne okresmi, ktoré sa v nasledovných mesiacoch zároveň vyznačujú rastom miery zamestnanosti. V júni miery zamestnanosti najviac vzrástla v okrese Kežmarok o 0,75 p. b., v auguste v okrese

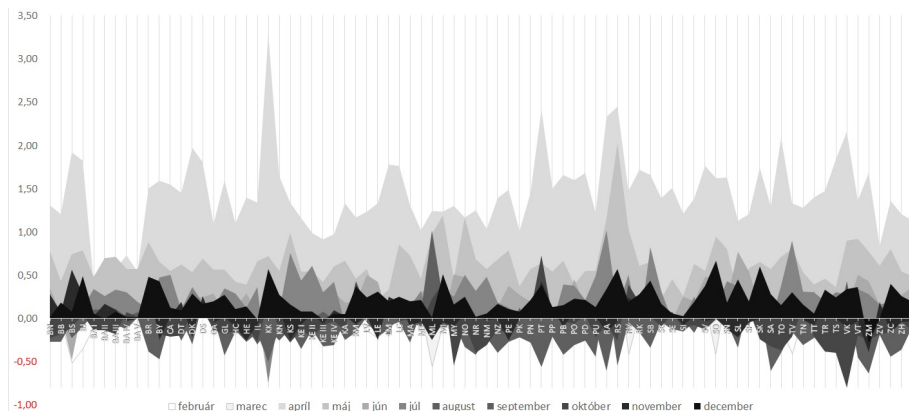
Revúca o 0,61 p. b., v septembri v okresoch Poltár o 0,56 p. b. a Rimavská Sobota o 0,55 p. b. a v októbri v okrese Veľký Krtíš o 0,80 p. b., teda najviac zo všetkých okresov (obr. 11).

Obrázok 9 Diferencovaná distribúcia mesačných prírastkov/úbytkov miery nezamestnanosti v roku 2020. Zdroj: UPSVAR (2021), spracoval autor

Rovnaký trend nezamestnanosti aký je v iných krajinách, môžeme teda vidieť i na Slovensku. I na Slovensku opatrenia na zabránenie šírenia vírusu, najmä zatvorenie pracovísk a obmedzenia týkajúce sa ich činnosti, výrazne ovplyvnili a spôsobi-

li pomerne vysoký nárast nezamestnanosti. Obr. 12 ukazuje detailný pohľad na vnútroštátne opatrenia zamerané na pracoviská, školy, verejné služby a domácnosti a ich rozloženie na časovej osi.

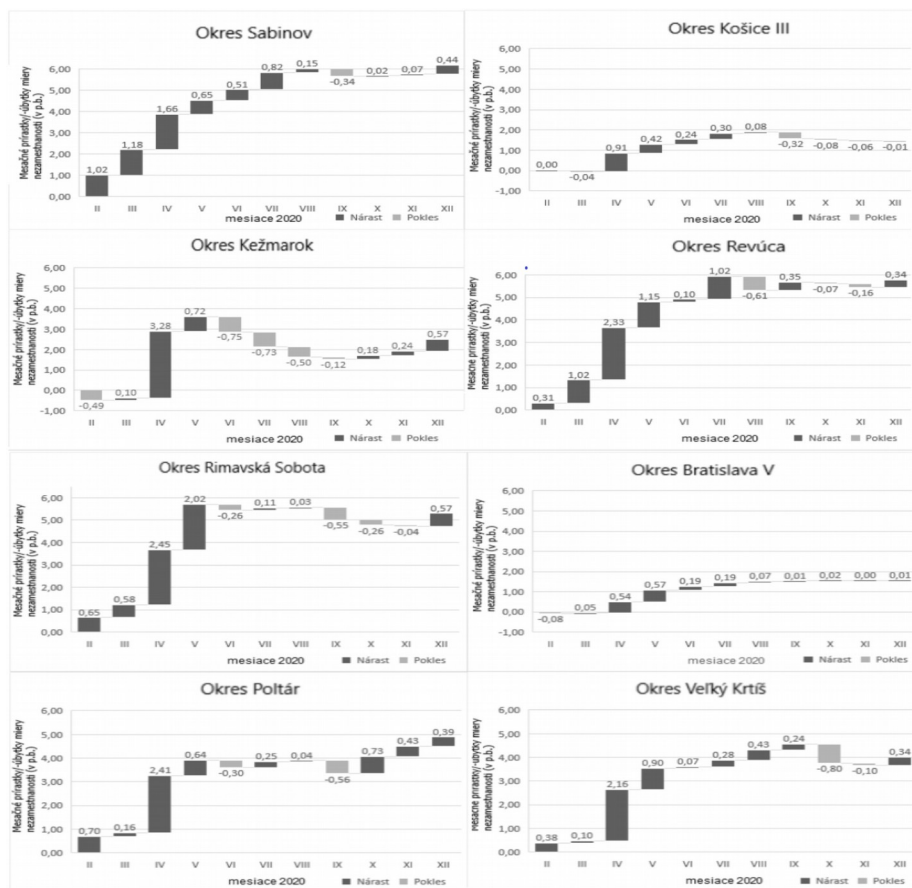

Obrázok 10 Mesačné prírastky/-úbytky miery nezamestnanosti v okresoch SR v roku 2020. Zdroj: UPSVAR (2021), spracoval autor

Ako je uvedené vyššie, najväčšie nárasty (mesačné prírastky) miery nezamestnanosti na Slovensku boli zaznamenané v júni a apríli a boli ovplyvnené prvými prísnymi opatreniami prijatými v marci a apríli. Bolo to vyhlásenie núdzového stavu a uzatvorenie maloobchodných prevádzok (zatvorenie obchodov okrem základných), hotelov, ubytovní, reštaurácií a kaviarní. V týchto odvetviach, ako aj v niektorých službách a činnostiach, boli evidované aj najväčšie prírastky nových UoZ.

8 ZÁVER

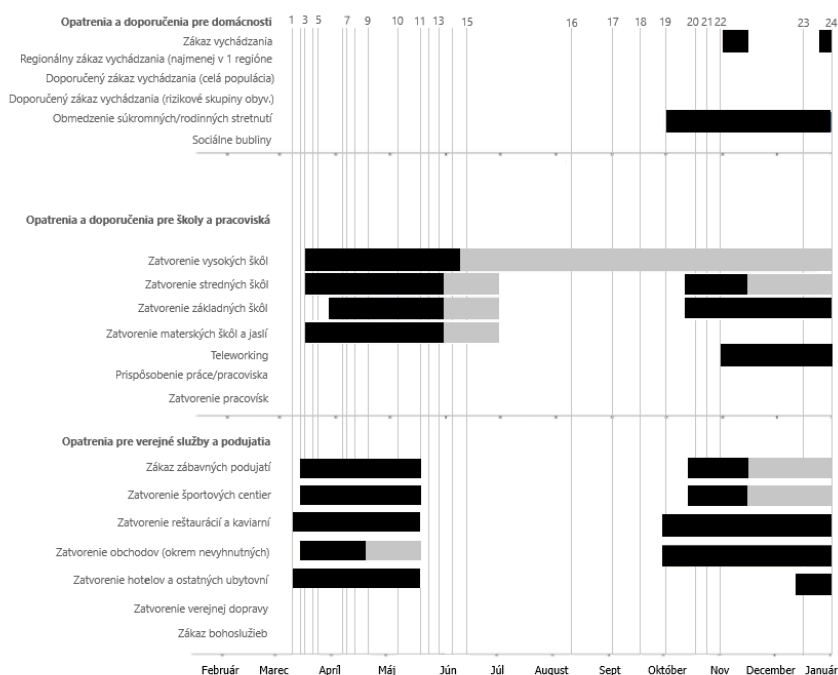
Mnohé z opatrení na zníženie šírenia vírusu v roku 2020 mali negatívny dopad na úroveň a vývoj nezamestnanosti na Slovensku. Kým k 31. 12. 2019 dosiahla miera nezamestnanosti 4,92 %, k tomu istému dňu roku 2020 mala hodnotu 7,57 % (nárast o 2,65 p. b.). Najväčší medzimesačný nárast miery nezamestnanosti znamenalo Slovensko v júni a apríli v dôsledku pomerne prísnych opatrení, ktoré im predchádzali. V „stabilnom“ kovidovom období (v letných mesiacoch a bez obmedzení) miera nezamestnanosti v troch mesiacoch klesala, pričom medzimesačný rast v mesiacoch august až október vykázal záporné hodnoty, teda nízky rast zamestnanosti. Postupné zhoršovanie pandemickej situácie od októbra znova viedlo k nepriaznivému vývoju na trhu práce a rastu miery nezamestnanosti. Aj z pohľadu indikátora „strata pracovného času“ v dôsledku krízy COVID-19 môžeme konštatovať, že Slovensko dosiahlo v roku 2020 nepriaznivú, jednu z najvyšších hodnôt straty pracovného času v rámci krajín EÚ. Pandémia koronavírusovej choroby COVID-19

Obrázok 11 Mesačné prírastky/-úbytky miery nezamestnanosti (MN) vo vybraných okresoch v roku 2020. Zdroj: UPSVAR (2021), spracoval autor

mala významný vplyv na nezamestnanosť v každom regióne, odvetví, profesií a hlavnej demografickej skupine na Slovensku. Z hľadiska najviac ohrozených odvetví boli na Slovensku obzvlášť zraniteľné ubytovacie a stravovacie služby a činnosti reštaurácií a pohostinstiev. Tieto odvetvia dosiahli aj najväčší prepád tržieb, pričom sa najviac prepadli tržby v odvetví „ubytovania“. Pokles tržieb sa prejavil aj v niektorých vybraných trhových službách „za vlastné výkony a tovar“. Najväčšie straty vykázali činnosti cestovných agentúr a kancelárií. Prijaté opatrenia negatívne ovplyvnili i vývoj reálnej mesačnej mzdy. Nezamestnanosť sa koncentrovala aj v ďalších odvetviach, najmä s vysokým podielom pomocných a nekvalifikovaných pracovníkov a v službách a obchode. Najzraniteľnejšími skupinami z aspektu vzdelania boli kategórie obyvateľstva so stredným odborným vzdelaním. V okresoch s dlhodobo vysokou mierou nezamestnanosti značnú časť nových uchádzačov o za-

mestnane tvorili ľudia len so základným vzdelaním. Najrizikovejšími skupinami z aspektu veku boli mladí ľudia vo vekových skupinách od 20 – 29 rokov, ktoré zaznamenali najviac nových UoZ.

Obrázok 12 Vnútroštátne opatrenia v oblasti verejného zdravia v roku 2020 (k 31. 12. 2020). Zdroj: ECDC (2021), Ministerstvo zdravotníctva SR (2021), spracoval autor

Sivý odtieň: čiastočne implementované opatrenia

Legenda k opatreniam (zvislé čiary): 1 začiatok prijatých opatrení; 2 vyhlásenie núdzového stavu; 3 uzatvorenie maloobchodných prevádzok; 4 rozšírenie núdzového stavu; 5 zmena vlády; 6 povinná karanténa; 7 obmedzenie voľného pohybu; 8 koniec obmedzení; 9 prvá fáza uvoľnenia; 10 druhá a tretia fáza uvoľnenia; 11 štvrtá fáza uvoľnenia; 12 spustenie karantény pre Android; 13 spustenie karantény pre iOS; 14 piata fáza uvoľnenia; 15 zrušenie povinnej štátnej karantény; 16 prijatie pandemického plánu; 17 nové opatrenia; 18 sprísnené opatrenia; 19 vyhlásenie núdzového stavu; 20 sprísnenie nových opatrení; 21 zákaz vychádzania; 22 celoplošné testovanie; 23 zákaz vychádzania; 24 prísny lockdown

Výsledky tiež ukázali, že parametre nezamestnanosti sú značne diferencované i priestorovo. Niektoré okresy boli nezamestnanosťou veľmi silno zasiahnuté, iné zaznamenali len jej mierny nárast. Výrazne zasiahnutých bolo sedem okresov, kde

rast miery nezamestnanosti presiahol 4 percentuálne body. Najvyšší nárast za celý rok bol evidovaný v okrese Sabinov. Výsledky o diferencovanom raste nezamestnanosti v regiónoch tiež ukazujú, že nárast miery nezamestnanosti bol značne vyšší v zaostávajúcich a marginálnych okresoch južného a východného Slovenska. Práve tieto okresy, kde miera nezamestnanosti dlhodobo vykazuje najvyššie hodnoty najcitlivejšie zareagovali na opatrenia prijaté na obmedzenie šírenia pandémie.

Získané výsledky ukázali, že „prvý pandemický rok“ pomerne výrazne negatívne ovplyvnil vývoj nezamestnanosti na Slovensku. Opatrenia prijaté proti šíreniu vírusu zvlášť výrazne postihli niektoré odvetvia a niektoré kategórie zamestnancov, ktorí vytvorili skupinu „pracovných obetí“ pandémie. Na druhej strane koronakríza zatiaľ nezaplnila úrady práce tak rýchlo, ako sa očakávalo ešte vlni na jar. Z veľkej časti je to dôsledkom prostriedkov vynaložených na zachovanie práce, ktoré podľa MPSVaR (Pravda, 2021) ochránilo tretinu pracovných miest. Niektorým, ešte stále zamestnaným ľuďom, udržujú prácu štátne dotačné schémy. Preto sa nezamestnanosť podľa odborníkov nebude v blízkej budúcnosti zvyšovať rýchlejším tempom. Zmeniť sa to môže (aj výrazne) potom, keď štát prestane firmy podporovať. Na túto reálnu alternatívu vývoja nezamestnanosti je nevyhnutné sa už teraz dobre pripraviť, aby potrebné reakcie boli rýchle, presne zamerané a efektívne. Získané výsledky predstavujú východiskovú bázu pre skúmanie novej, doposiaľ neprebádanej, pomerne širokej a zložitej problematiky, ktorá si vyžaduje podrobnejšie skúmanie a hlbšiu analýzu. Detailné poznanie trhu práce, identifikácia zraniteľných odvetví, rizikových skupín obyvateľstva a regiónov najviac zasiahnutých rastom nezamestnanosti, je nutným predpokladom jej zvládnutia v blízkej budúcnosti. Získané výsledky a poznatky v tomto príspevku môžu byť významným prínosom najmä pri rozhodovaniach v politike zamestnanosti, sociálnej politike, regionálnych a územných samospráv, ale tiež inšpiratívne v akademickej sfére, pretože predstavuje prvý vstup do skúmania vplyvu a dopadov zdravotnej krízy obrovského rozsahu na nezamestnanosť a trh práce.

PodĎakovanie

Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckého projektu č. 2/0037/21 financovaného grantovou agentúrou VEGA.

Literatúra

- BARROT, J. N., BASILE, G., SAUVAGNAT, J. 2020. Sectoral effects of social distancing. *Covid Economics*, 3, 85-102.
- DOERR, S., GAMBACORTA, L. 2020. Covid-19 and regional employment in Europe. *Bulletin of the Bank for International Settlements*, 16.
- ECDC - EUROPEAN CENTRE FOR DISEASE PREVENTION AND CONTROL, 2021. Covid19 country overviews. [online] [cit. 2021-02-14]. Dostupné na: <https://covid19-country-overviews.ecdc.europa.eu/#30_Slovakia>
- EDWARDS, K. A., WENGER, J. B. 2020. *38 Million Have Applied for Unemployment—but How Many Have Received Benefits?* Rand corporation. [online] [cit. 2020-12-20]. Dos-

- tupné na: <<https://www.rand.org/blog/2020/05/38-million-have-applied-for-unemployment-but-how-many.html>>
- FANA, M., TOLAN, S., TORREJÓN PÉREZ, S., URZI BRANCATI, M. C., FERNÁNDEZ-MACÍAS, E. 2020a. *The COVID confinement measures and EU labour markets*. Luxembourg, Publications Office of the European Union.
- FANA, M., TORREJÓN PÉREZ, S., FERNÁNDEZ-MACÍAS, E. 2020b. Employment impact of Covid-19 crisis: from short term effects to long terms prospects. *Journal of Industrial and Business Economics*, 47, 391-410. <https://doi.org/10.1007/s40812-020-00168-5>
- HALE, T., WEBSTER, S., PETHERICK, A., PHILLIPS, T., KIRA, B. 2020. *Oxford COVID-19 Government Response Tracker*. Blavatnik School of Government. [online] [cit. 2020-11-02]. Dostupné na: <<https://www.bsg.ox.ac.uk/research/research-projects/oxford-covid-19-government-response-tracker>>
- ILO 2021. *ILO Monitor: COVID-19 and the world of work*. Seventh edition. Updated estimates and analysis. [online] [cit. 2021-01-13]. Dostupné na: <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_767028.pdf>
- ILOSTAT EXPLORER 2021a. *Dataset: Working hours lost due to the COVID-19 crisis -- ILO modelled estimates %*. [online] [cit. 2021-02-22]. Dostupné na: <https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer54/?lang=en&segment=indicator&id=HOW_2LSS_NOC_RT_A>
- ILOSTAT 2021b. *Covid-19 and labour statistics. The impact on labour markets*. [online] [cit. 2021-02-19]. Dostupné na: <<https://ilos.tat.ilo.org/topics/covid-19/>>
- MINISTERSTVO ZDRAVOTNÍCTVA SR 2021. *Epidiologická situácia 8. 1. 2021*. [online] [cit. 2021-01-16]. Dostupné na: <<https://korona.gov.sk/koronavirus-na-slovensku-v-cislach/>>
- OECD 2020. *The territorial impact of COVID-19: Managing the crisis across levels of government*. OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19).
- OUR WORLD IN DATA 2021. *Coronavirus Pandemic (COVID-19)*. [online] [cit. 2021-01-08]. Dostupné na: <<https://ourworldindata.org/coronavirus>>
- POULIAKAS, K., BRANKA, J. 2020. *EU jobs at highest risk of COVID-19 social distancing: is the pandemic exacerbating the labour market divide?* Cedefop—Working Paper Series.
- PRAVDA 2021. *Pandémia trápi hladové doliny. Nezamestnanosť tam vyskočila najviac. Pravda, 1. 3. 2021*. [online] [cit. 2021-03-01]. Dostupné na: <<https://ekonomika.pravda.sk/ludia/clanok/579587-pandemia-trapi-hladove-doliny-nezamestnanost-tam-vyskocila-najviac/>>
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR 2021. *DATAcube*. [online] [cit. 2021-02-23]. Dostupné na: <http://datacube.statistics.sk/#!/lang/sk/?utm_source=susr_portalHP&utm_medium=page_DATAcube&utm_campaign=DATAcube_portalHP>
- UPSVAR 2021. *Štatistiky*. [online] [cit. 2021-02-24]. Dostupné na: <https://www.upsvr.gov.sk/statistiky.html?page_id=1247>

Labour market and unemployment during the COVID-19 pandemic in Slovakia in 2020

Summary

The devastating impact of the COVID-19 pandemic on the world economy was reflected, among other things, in the rapid and high increase in unemployment. The results of International Labour Organization analyses have shown that labour markets worldwide experienced a large increase in unemployment last year (2020). As many as 93% of the world's workers were affected in some way by the restrictions associated with the pandemic. Global unemployment increased by 33 million in 2020. It resulted in a reduction in the global labour force participation rate by 2.2 percentage points to 58.4%. In relative terms, job losses were higher for women

than for men and for younger than older workers. Employment losses were highest in the Americas and the lowest in Europe. Job loss has brought huge losses in different income groups, while last year it was 8.3%. These figures far exceed the impact of the financial crisis of 2008–2009. We see that the effects of repeated blockades and lockdowns have caused an unusually rapid and massive loss of jobs and income. While previous recessions usually developed with a gradual increase in economic hardship, the current “pandemic” recession came suddenly, spread even faster, and caused an exogenous shock to the global economy and national economies. From the above, the high sensitivity and flexibility of the development of unemployment from the measures taken (their strictness) in connection with the prevention of the further spread of the virus are evident.

As analyses focused on the Slovak labour market situation have shown, Slovakia recorded the highest unemployment rate in the summer months. In July, the unemployment rate reached 7.65% (in January, it was only 4.98%). According to the indicator “loss of working time” due to the COVID-19 crisis, we can state that Slovakia achieved in 2020 an unfavourable high value of 12.8% within the EU countries. As in other countries, the increase in unemployment in Slovakia coincides in time with anti-epidemiological measures and regulations. They follow a maximum of three months after introducing strict restriction measures and are mainly related to the closure of workplaces or a general lockdown. The coronavirus pandemic has had a differentiated impact on unemployment in each region, sector, profession and significant demographic group. From the point of view of the most endangered sectors, accommodation and catering services and the activities of restaurants and pubs were particularly vulnerable in Slovakia. The most vulnerable groups in terms of education were the categories of the population with secondary education, in districts with high unemployment, mainly people with primary education. By age, the most-risky groups were the younger people aged 20–29, which recorded the largest number of newly unemployed. The increase in unemployment was significantly differentiated, also spatially. Seven districts were affected considerably, where unemployment growth was higher than 4%. The highest increase for the whole year was recorded in the Sabinov district. The results also showed that the increase in the observed year's unemployment rate was significantly higher in the lagging and marginal districts of southern and eastern Slovakia. It is clear that the districts with the highest unemployment rates longer time have been the most sensitive to measures taken to limit the spread of the pandemic.

Based on the obtained results, we can state that the first pandemic year had a relatively significant negative impact on the development of unemployment and the labour market in Slovakia. Measures taken against the spread of the virus have significantly affected specific sectors and categories of workers who have formed a group of “working victims” of the pandemic. The presented identification of endangered sectors, vulnerable groups and risk regions from the aspect of unemployment can be beneficial, especially for decisions in employment policy, social policy, but also as an important information base for regional and territorial governments. In the academic sphere, it represents the first entry into the study of impacts of the health crisis of enormous proportions on unemployment and the labour market in Slovakia.